

ردیف استاد ابوالحسن صبا

برای سنتور

چپ‌کوک

به کوشش

استاد فرامرز پایور

انتقال به چپ‌کوک و ویرایش

مینا افتاده

مؤسسه‌ی فرهنگی - هنری ماهور

تهران ۱۳۹۰

پیش‌گفتار

ضمن تهیه ردیف (چپ‌کوک) برای سنتور، به منظور احتراز از قطور شدن کتاب و تکرار مطالب، تا حد امکان سعی شد فعلاً از تدوین گوشه‌هایی که در ردیف سنتور استاد ابوالحسن صبا (راست‌کوک) ذکر گردیده خودداری شود. البته نوشتن بعضی از گوشه‌های مهم و همچنین درآمد آوازاها اجتناب‌ناپذیر بود.

در عین حال برای اینکه علاقه‌مندان به این ساز در ردیف چپ‌کوک از گوشه‌های ذکر نشده غافل نمانند به این فکر افتادم که ردیف سنتور استاد صبا را نیز به چپ‌کوک منتقل نمایم. برای این منظور از خانم مینا افتاده دوست و شاگرد عزیزم تقاضا کردم که این مهم را به عهده بگیرند و ایشان نیز با کمال علاقه و دقت ردیف‌های صبا را از راست‌کوک به چپ‌کوک منتقل نموده و نت‌نویسی کردند که جای کمال امتنان است.

پس از بررسی و مطالعه‌ی آنها و تغییراتی در مضارب‌گذاری به خاطر تغییر پوزیسیون‌های مختلف، همچنین اضافه نمودن تکیه‌ها و جفت‌های مناسب و أحياناً تغییر بعضی از نت‌هایی که در درجه‌ی دوم اهمیت قرار داشتند به خصوص در چهار مضارب‌ها برای چپ‌کوک، از خانم‌ها بیتا رضوی و سوسن ابراهیمی نیز درخواست شد که نت‌ها را با خط خوب بنویسند و آنها نیز با اینکه حرفه‌شان این کار نبود با دقتی که ملاحظه خواهد شد نت‌ها را پاک‌نویس نمودند و اکنون در اختیار علاقه‌مندان سنتور قرار می‌دهیم.

امیدوارم با استفاده از این ردیف و ردیف چپ‌کوک اینجانب نوازندگان عزیز موفق به فراگرفتن یک دوره‌ی تقریباً کامل از ردیف موسیقی ملی ایران بشوند.

فرامرز پایور

پانزدهم اردیبهشت ۱۳۵۹

درباره‌ی این کتاب

در مهرماه ۱۳۵۵ مکتب صبا واقع در خیابان ظهیرالسلام، که منزل مسکونی استاد ابوالحسن صبا بود، توسط وزارت فرهنگ و هنر وقت تعمیر و بازسازی شد که شاگردان استاد صبا آنجا تدریس می‌کردند. از جمله استاد پایور، استاد تجویدی و استاد دوامی.

کلاس سنتور توسط استاد پایور اداره می‌شد، من هم بعد از آزمون ورودی به جمع شاگردان کلاس پیوستم و قریب به ده سال در محضر ایشان شاگردی کردم و از راهنمایی‌های‌شان بهره بردم. تعدادی انگشت‌شمار از هنرجویانی که موفق به گذراندن دوره‌های آموزشی این مکتب شدند هریک به‌عنوان پایان‌نامه با راهنمایی‌های استادکاری را باید ارائه می‌دادند، سهم من هم برگردان ردیف صبا به چپ‌کوک بود که ویرایش و بازنویسی و تنظیم آن را به‌عهده گرفتم. نظر ایشان این بود، هنرجویانِ ردیف چپ‌کوک صبا را قبل از ردیف عالی (در آن زمان هنوز چاپ نشده بود) می‌باید اجرا کنند تا با خصوصیات سنتور در این کوک بیشتر آشنا شوند.

به‌خاطر می‌آورم در آن ایام سال‌های آغاز جنگ را سپری می‌کردیم، خاموشی‌های مکرر اجازه‌ی کار را به‌راحتی نمی‌داد و شب‌ها با روشنایی چراغ نفتی نت‌نویسی می‌کردم و با همان نور کم نوشته‌ها را بر روی ساز اجرا کرده و علامت‌گذاری نمودم. پس از اتمام کار از نظر استاد گذشت و تکثیر شد و در اختیار دیگر هنرجویان قرار گرفت. حال پس از گذشت سی سال این مجموعه با ویژگی‌های خاصی در نت‌نویسی و با تغییراتی در علامت‌گذاری‌ها، بازنگری شده است و به چاپ می‌رسد. امیدوارم انتشار این مجموعه مورد استفاده‌ی هنرجویان علاقه‌مند قرار گیرد و دوره‌های آموزشی این مکتب با افزودن این دفتر کامل شود؛ با توجه خاصی که استاد به شیوه‌ی آموزش داشتند همیشه به این مهم می‌اندیشیدند.

در خاتمه لازم می‌دانم از همراهی صمیمانه‌ی مدیر محترم مؤسسه‌ی فرهنگی- هنری ماهور آقای محمد موسوی تشکر و سپاس‌گزاری کنم.

مینا افتاده

تابستان ۱۳۸۹

توضیحات

- تاکنون تعریف مستدلی برای اصطلاح راست‌کوک و چپ‌کوک در هیچ کتابی ارائه نشده و آنچه متداول است راست‌کوک محدوده‌ی صوتی صدای آقاییان و چپ‌کوک محدوده‌ی صوتی صدای خانم‌ها است.
- دستگاه چهارگاه و نوا در این کتاب در راست‌کوک نوشته شده و متقابلاً در ردیف استاد صبا در چپ‌کوک است.
- معمولاً دستگاه همایون با شاهد Mip و آواز اصفهان Sol در چپ‌کوک اجرا می‌شود، ولی در این کتاب همایون با شاهد Rep و آواز اصفهان با شاهد Fa در نظر گرفته شده است که دارای صدادهی بهتری هستند. هم‌چنین کوک سنتور در رابطه با دستگاه‌های دیگر ساده‌تر و با تغییرات کمتری صورت می‌پذیرد، به همین جهت این انتخاب صورت گرفته است.
- ترتیب قرار گرفتن دستگاه‌ها و متعلقات با توجه به کوک سنتور است.
- در دستگاه چهارگاه گوشه‌ی حصار که دارای علامات Di# و Sip است، به دلیل دشواری کوک سنتور و امکان محدودیت اجرا در ردیف گنج‌نیده نشده است.
- با توجه به کوک سنتور در دستگاه ماهور Do اجرای بعضی گوشه‌هایی که تغییر مقام می‌دهند، با اختلاف فاصله‌ی اکتاو همراه می‌شود. از جمله اختلاف فاصله بین La در سیم‌های زرد و Sib در پشت خرک اجتناب‌ناپذیر است.
- نت‌نویسی این مجموعه با نسخه‌ی اصل تاحدودی متفاوت است و این بدین جهت است که در طی چند سال اخیر علائم و مضارب‌گذاری‌ها با تجدیدنظر استاد تغییراتی کرده است، ولی به چارچوب اصلی نت‌نویسی خللی وارد نشده است.
- از قراردادن خطوط اتصالی که برای سیلاب‌های شعر در نظر گرفته شده است و هم‌چنین اشعاری که در ردیف راست‌کوک وجود دارد در این دفتر صرف‌نظر شده است.

فهرست

۲۷	آواز ابوعطا	۱۱	دستگاه شور
۲۸	چهارمضرب	۱۲	چهارمضرب
۳۰	درآمد اول	۱۵	درآمد خارا
۳۰	درآمد دوم	۱۵	درآمد اول
۳۱	بسته‌نگار	۱۶	درآمد دوم
۳۲	سیخی	۱۶	درآمد سوم
۳۳	سه‌مضرب	۱۶	درآمد رهاوی
۳۳	فروود ضربی	۱۷	درآمد گرایلی
۳۴	حجاز	۱۷	درآمد اوج
۳۴	کرشمه	۱۸	ضربی شهناز
۳۵	تحریر بغدادی	۱۹	شهناز
۳۵	شمالی	۱۹	قرچه
۳۶	چهارمضرب حجاز	۲۰	نغمه
۳۷	گیری	۲۰	کرشمه‌ی رضوی
۳۸	مثنوی‌گیری	۲۱	رضوی
۳۸	خسرو و شیرین	۲۲	درآمد حسینی
۴۰	چهارپاره (چهارباغ)	۲۲	ضربی حسینی
۴۱	آواز افشاری	۲۲	مجلس افروز
۴۲	درآمد اول	۲۳	مقدمه‌ی بزرگ
۴۲	چهارمضرب	۲۳	حسینی
۴۵	درآمد دوم	۲۳	کرشمه‌ی حسینی
۴۶	قرایی	۲۴	بزرگ
۴۷	رهاوی	۲۴	حسینی
۴۸	عراق	۲۴	دوبیتی
۴۹	تخت طاق‌دیس	۲۵	خارا
۴۹	صدری	۲۵	قجر
۵۰	مثنوی	۲۵	فروود شور

۸۷	آواز بیات ترک
۸۸	چهارمضرب
۹۰	درآمد
۹۱	داد
۹۱	چهارمضرب داد
۹۲	حزین
۹۳	جامه دران
۹۴	شکسته
۹۴	چهارمضرب شکسته
۹۶	روح الارواح
۹۶	دوگاه
۹۷	شهابی
۹۸	قطار
۹۹	دوضربی
۱۰۰	مثنوی

۱۰۲	دستگاه سه گاه
۱۰۳	چهارمضرب
۱۰۵	درآمد اول
۱۰۶	پیش زنگوله
۱۰۸	درآمد دوم
۱۰۹	مقدمه‌ی زابل (نغمه)
۱۱۰	زابل
۱۱۰	سه مضرب زابل
۱۱۱	مقدمه‌ی مویه
۱۱۲	مویه
۱۱۳	چهارمضرب مخالف
۱۱۵	مغلوب
۱۱۵	نغمه‌ی مغلوب
۱۱۶	مثنوی مخالف
۱۱۶	جفتایی
۱۱۷	حدی
۱۱۷	رجز
۱۱۸	ضربی سه گاه
۱۱۹	دستگاه هما یون
۱۲۰	چهارمضرب
۱۲۱	درآمد اول
۱۲۲	درآمد دوم

۵۲	آواز دشتی
۵۳	چهارمضرب
۵۷	درآمد
۵۸	حاجیانی
۵۹	عشاق (درآمد اوج)
۵۹	چهارمضرب عشاق
۶۱	عشاق (اوج)
۶۲	چوپانی
۶۳	گیلکی
۶۴	غم انگیز
۶۵	دشتستانی
۶۵	مثنوی
۶۶	دیلمان
۶۶	فروید
۶۷	به یاد گذشته

۶۸	دستگاه نوا
۶۹	چهارمضرب
۷۱	درآمد اول
۷۲	درآمد دوم (کرشمه)
۷۳	بیات راجه
۷۴	پنجه کردی
۷۵	نیشابورک
۷۵	کرشمه
۷۶	نهفت
۷۷	مسیحی
۷۸	حسینی
۷۸	بوسلیک
۷۹	نیریز
۸۰	گردانیه
۸۱	نغمه
۸۲	عشاق
۸۲	چهارمضرب
۸۳	عراق
۸۳	حزین
۸۴	گوشته
۸۴	عشیران
۸۵	مجلسلی
۸۵	خجسته

۱۶۰		دستگاه ماهور
۱۶۱		چهار مضرب
۱۶۴		درآمد اول
۱۶۴		درآمد دوم
۱۶۵		گشایش
۱۶۵		ضربی گشایش
۱۶۶		خوارزمی
۱۶۷		آذربایجانی
۱۶۸		طوسی
۱۶۹		فیلی
۱۷۰		زیرافکن
۱۷۰		ماهور صغیر
۱۷۰		میرزایی
۱۷۱		حصار
۱۷۱		زنگوله
۱۷۲		زیرافکن
۱۷۲		ماهور صغیر
۱۷۲		میرزایی
۱۷۳		شکسته
۱۷۴		دلکش
۱۷۶		خاوران
۱۷۷		ضربی خاوران
۱۷۷		عراق
۱۷۸		محیر
۱۷۹		آشورآوند
۱۷۹		اصفهانک
۱۷۹		حزین
۱۸۰		کرشمه
۱۸۰		زنگوله
۱۸۱		راک
۱۸۳		صفیر راک
۱۸۴		مثنوی
۱۸۵		ساقی نامه

۱۲۳		چکاوک
۱۲۴		بیداد
۱۲۴		ضربی عشاق
۱۲۵		فرود همایون
۱۲۶		طرز
۱۲۶		لیلی و مجنون
۱۲۶		بختیاری
۱۲۷		شوشتری
۱۲۸		ضربی شوشتری
۱۲۹		دزفولی
۱۲۹		خاتمه
۱۳۰		صوفی نامه

۱۳۳		آواز بیات اصفهان
۱۳۴		چهار مضرب
۱۳۸		درآمد
۱۳۹		جامه دران
۱۴۰		بیات راجه
۱۴۱		عشاق (اوج)
۱۴۲		ضربی عشاق
۱۴۳		سوز و گداز
۱۴۴		مثنوی

۱۴۷		دستگاه چهارگاه
۱۴۸		چهار مضرب
۱۵۱		درآمد
۱۵۲		پیش زنگوله
۱۵۴		زابل
۱۵۵		مخالف
۱۵۶		مغلوب
۱۵۷		نغمه ی مغلوب
۱۵۷		فرود
۱۵۷		منصوری
۱۵۹		ضربی خاتمه